

Kapitel 2

1: FYSISK RAMME

INTRODUKTION

Hvis vi skal organisere en mere menneskelig velfærd for børn og ældre og dermed nytænke, hvordan vi indretter vores velfærdsorganisationer, så bør man først se nærmere på, hvordan de ældre bor i dag, og hvordan børneinstitutionerne danner rammen om børns dagligdag.

Dette kapitel handler derfor om skalaen "1 : Fysisk ramme" som beskæftiger sig med bygningens betydning for hverdagen for hhv. ældre og børn.

Jeg vil overordnet komme ind på ældres boligsituation og via afsnittet "Ældres bolig" på de omstændigheder, der er særlige vigtige ved boliger til ældre mennesker, hvilket uddybes yderligere i afsnittet "Faktorer for ældres bolig". Derudover undersøger jeg i hvilken type bolig, ældre bor i dag for at se på hvilke problematikker man bør arbejde med at forbedre. I afsnittet "Offentlig støttet boligmasse til ældre" kommer jeg ind på ældre- og plejeboliger, deres organisering og forudsætninger, og diskutere mulighederne for at opløse totalinstitutionen, hvilket evt. kan ske ved en samtænkning af ældres bolig situation og børns hverdagsinstitution.

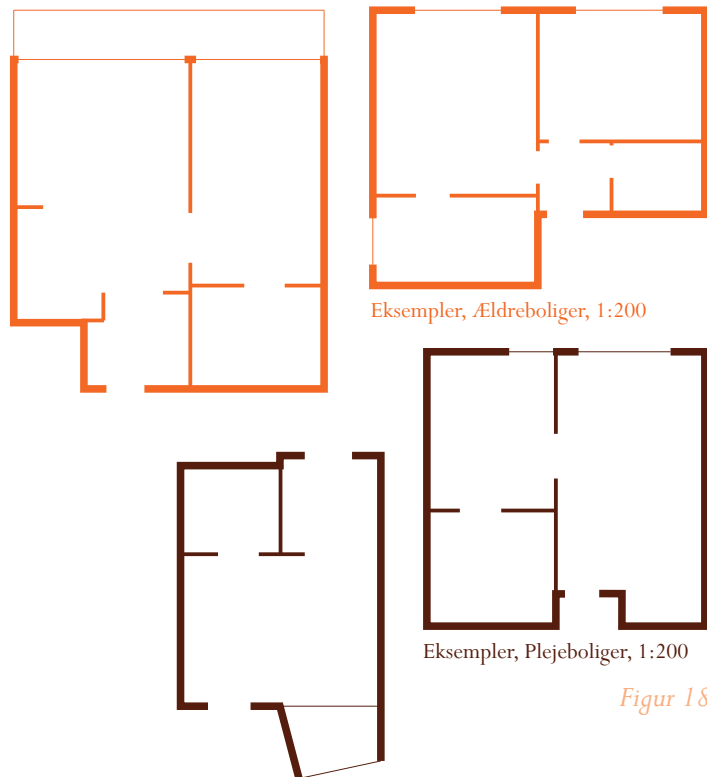
I afsnittet "Daginstitutionen - et tvetydigt barnesyn" gør jeg kort rede for de overordnede forskelle i, hvordan børns hverdags institutioner organiseres. I "Daginstitutionen som fysisk ramme" kommer jeg yderligere ind på størrelsen og indretningens betydning for børnenes hverdag, hvor det er tydeligt, at børneinstitutioner bør have flere kvadratmeter end det man ser i dag. En samtænkning med ældres boligsituation kan måske være en løsning på dette. Kapitlet afsluttes med "Refleksion", hvor jeg ridser mine tanker op for, hvordan man ved at ændre og samtænke de fysiske rammer kan forbedre forholdene for ældre og børn, og fremme muligheden for at generationer mødes.

OFFENTLIG STØTTET BOLIGMASSETIL ÆLDRE

Der findes mange offentligt støttede boliger, som er særligt velegnet for ældre. Det er gennem det offentlige, man får tildelt en sådan bolig, idet at man skal visiteres til boligen. Boligerne kan inddeles groft i tre overordnede kategorier; Traditionelle plejehjem, ældre- og handicapegnede boliger og plejeboliger. I dag er man dog i gang med at bygge plejehjemmene om, således at også disse bliver til plejeboliger, hvilket blandt andet vil føre til at boligerne bliver større, og at beboeren i princippet lejer en "selvstændig" bolig.

Der har de senere år været en afinstitutionisering, som har haft stor betydning for boligstandarden af de offentlige støttede boliger og ført til en stor omlægning i omsorgen og plejen til ældre. Boligerne skal nu være "selvstændige" boliger, som evt. er tilknyttet servicearealer - mens det før i tiden var tænkt som en samlet institution, ses boligen nu som et privat hjem. Pleje og omsorg tildeles nu uanset boligforhold og behøver ikke som sådan at være tilknyttet en særlig boform. De fleste ældre får pleje og omsorg i eget hjem. Der er ikke sket de store ændringer i det samlede antal af særlige boliger til ældre, nærmere en forskydning af, hvilken type og på hvilken måde omsorg og pleje er tilknyttet. Opmærksomheden på plejehjemmets mangler og muligheder i forhold til personlig udfoldelse blandt andet på grund af de

få kvadratmeter har ført til at man i dag opfører "selvstændige" plejeboliger. Som det ses på eksemplerne nedenfor består plejeboligerne oftest af 2 værelser med eget bad og et lille thekøkken. De ligger typisk i afdelinger af 10-15 boliger og har et fælles køkken og fælles opholdsrum. Ældreboliger er typisk til mere selvhjulpne ældre og boligen har oftest eget køkken og 2 værelser og eget bad. Derimod har de sjældent fællesarealer, men ligger til gengæld ofte i forbindelse med andre lejeboliger.

Figur 18

HOVEDTYPER FOR PLEJEBOLIGKOMPLEKSER

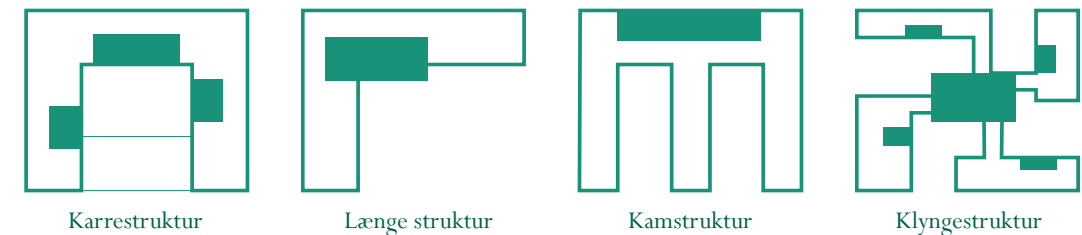
Plejeboliger og i få tilfælde også ældreboliger er tilknyttet en række fælles- og servicearealer. Plejeboligerne ligger altid i direkte fysisk forbindelse med servicearealerne, hvilket er varierende for ældreboligerne. Bebyggelserne varierer meget i størrelse fra fx. et mindre plejeboligkompleks med kun 30 enheder til et større plejecenterkompleks med op til 300 enheder i samme bygning samt evt. en del af en større bebyggelse med tilknytning til mindre boliger lavet særligt til ældre. I de større bebyggelser er det nemmere at finde en bolig, der passer præcist til den ældres behov, hvorimod de oftest kritiseres for at være for institutionelle og uvedkommende. De mindre bebyggelser har ofte kun en type bolig at tilbyde, men de fremstår ofte mere hjemlige og nærværende. Pleje- og ældreboligers overordnede struktur og disponering af funktioner kan inddeles i fire hovedtyper, som det ses af diagrammet nedenfor. Indenfor hver af de fire hovedtyper findes der et væld af variationer, og disse hovedtyper skal derfor ses som en overordnet forståelse for disponeringen af bygningens funktioner.

Karrestrukturen ses typisk i byerne og har ofte mange etager. Strukturen lukker sig helt eller delvist omkring et fælles uderum, som typisk er forbeholdt beboerne. Boligerne vender sig oftest ud mod omgivelser, hvorimod fællesfunktioner vender sig mod den fælles have/gårdrummet. Denne struktur har ofte lange gange til at binde boligerne sammen med fællesarealerne.

Længestrukturen er typisk i flere etager og er organiseret med boliger på række ud mod den ene side, i nogle tilfælde begge sider. Der er ofte lange gange til at forbinde boligerne med et centralt beliggende fællesareal. Boligerne har typisk små altaner, og i forbindelse med fællesarealerne er der ofte en større fælles terrasse.

Kamstrukturen er ofte inddelt i boenheder i form af længer, der skyder sig ud fra hovedlængen, hvor det store fællesareal ligger. I boenheder ligger boligerne typisk på række og bindes sammen af et gangforløb, der fører til hovedlængen. Imellem længerne er der ofte fælles haver og terrasser, der fremstår private pga den forholdsvis lukkede struktur.

Klyngestrukturen har centralt beliggende centerfunktioner, som boenhederne knytter sig til. Boligerne er typisk grupperet som boenheder med "egne" fælles arealer bestående af køkken og opholdsrum. Boligerne har typisk egen terrasse, have eller altan, og boenheden har ofte en større fælles have eller terrasse. Denne type ses ofte uden for de større byer. (Møller og Knudstrup, 2008, side 46-47)

Figur 19

BOENHEDER

Et plejecenter består typisk af en række boenheder, som skal forstås som samlinger af boliger der deler en række fællesarealer. Boenheder består oftes af 8-16 boliger, men i "Trivsel og plejeboligens udformning", som er udgivet af Servicestyrelsen, anbefales det, at en boenhed består af 10-12 beboere.

Boenhedens størrelse og antal af beboere har stor betydning for beboerens trivsel, da den ofte udgør den primære ramme for det sociale liv. I dag udgøres plejecentre af tre typer af områder; boligen, boenhedens fællesarealer, servicearealer. Der er en stærk sammenhæng mellem boligens areal og boenhedens fællesarealer, da de tilsammen udgør grundlaget for den leje beboeren betaler. En plejebolig udgør i dag typisk 65 m², da det er det antal m², en enkelt person kan opnå boligstøtte til. Disse 65 m² skal så fordeles mellem den private bolig og fællesfunktionerne i enhederne. Det betyder, at man nogle steder har meget små boliger men til gengæld stor fællesområder, mens man andre steder har større boliger med meget små eller slet ingen fællesområder. Bruttoarealet for den private bolig svinger derfor på mellem 36 og 60 m². (Møller og Knudstrup, 2008, side 55) Servicearealerne tæller ikke med i denne fordeling, da det er kommunen der betaler lejen for disse. Desuden har det samlede antal af boenheder en betydning for hvilke funktioner der er i hele komplekset. "Et plejeboligkompleks bør have en vis størrelse, gerne bestående af op til ca. otte boenheder. På den måde skabes der basis for centrale faciliteter med funktioner, der servicere hele komplekset, så som mindre indkøbsmuligheder, servicefunktioner og sociale arrangementer, samtidig med at de enkelte boenheder har egne fællesfaciliteter" (Møller og Knudstrup, 2008, side 56)

Anbefalingen af enheder på 10-12 beboere bygger på undersøgelser foretaget i plejecentre, der alene består af plejeboliger. Ved en evt. mulighed for socialt samvær med andre ældre fx. hvis komplekset også indeholder ældre- og seniorboliger, eller ved mulighed for samvær med voksne, unge og børn i tilfældet af at man bygger boliger til alle generationer under samme tag, kan man forestille sig at andre størrelser af boenheder vil være velegnede, alt efter hvem man deler sine fælles arealer med. I Danmark findes der endnu ikke byggede eksempler på at man bygger ældre og plejeboliger sammen med andre boformer eller institutioner, men i Århus er man netop i gang med projektet "Generationernes Hus" der skal samle ældre- og plejeboliger under samme tag med en daginstitution, hvilket man kan forestille sig også kan have indvirkning på boenheders størrelse og beboerens sociale liv.

IDE - OPLØSNING AFTOTALINSTITUTIONEN

Min mening er, at der desværre ikke er den helt store forskel fra plejehjem til plejebolig, forskellen består primært af boligens størrelse, samt det at beboeren er lejer. For det daglige liv og udfoldelser er der ikke de store ændringer, og mange af de nybyggede plejecentre minder fortsat om institutioner. Hensigten er, at boligen i højere grad skal være et hjem, men samtidig er man meget fokuseret på effektivitet og størrelse af centrene, hvilket gør det

svært at skabe hjemlige omgivelser for de ældre. Undersøgelser viser, at ingen ønsker at flytte i plejebolig, dels fordi det ses som det sidste stop i livet før døden, og dels fordi det ses som en institution og ikke et hjem. En del af problemet kan være, at plejecentret ofte fremstår som en lukket institution kun forbeholdt plejebeboere, personale og pårørende. Sociolog Erving Goffman skrev i 1967 bogen "Anstalt og menneske", som handler om hans teori om totalinstitutioner, hvori plejehjemmet omtales som en sådan institution. Det, der karakteriserer totalinstitutionen, er at alle gøremål og livsudfoldelser foregår under samme tag i forbindelse med de samme mennesker, og at man er adskilt fra omverdenen. Dagligdagens rutiner er skemalagte og dikteres ovenfra, ud fra hvad der er mest effektivt.

"Deres altomfattende eller totale karakter symboliseres ved den barriere mod socialt samspil eller interaktion med omverdenen..." (Goffman, 2012, side 12)

Goffman problematiserer dette ud fra en række eksempler og fremhæver, at dette frarøver beboerens identitet. Mennesket har behov for at indgå i forskellige sammenhænge og forskellige arenaer. "Det er noget socialt grundlæggende i det moderne samfund, at den enkelte som regel sover, leger og arbejder på forskellige steder, sammen med forskellige meddeltagere, under forskellige myndigheder og uden en rationel helhedsplan. Det centrale kendetegn på totale institutioner kan beskrives som en nedbrydning af de barrierer, der normalt adskiller disse tre livsområder. For det første afvikles alle tilværelsens aspekter på samme sted og under samme myndighed." (Goffman, 2012, side 13) Ifølge Goffman nedbryder totalinstitutionen menneskets identitet og muligheder for sociale netværk. Det er derfor vigtigt, at arbejde med en opløsning af plejecentret som totalinstitution. Dette kan gøres ved, at man "sprænger" plejehjemmet og ikke bygger store komplekser, men derimod meget små enheder, der ligger hver for sig i byen. Dette giver dog nogle problemer i forhold til driften af plejecentret, der vil blive udfordret.

En anden løsning kan derfor være at invitere omverdenen ind til at blive en del af bygningen. Fx lægge andre boformer ind i bygningen, som også kan have fordel af faciliteter som f.eks. produktionskøkken, café, aktivitetscenter, træningsfaciliteter etc. Man kan for eksempel lægge både ældre- og seniorboliger ind i bygningen som en del af "centret", og går man endnu længere kan man forestille sig, at en børneinstitution kan have glæde af køkkenet og adgang til større rum og bevægelses muligheder. Det vil bidrage til en opløsning af plejecentret som totalinstitution, og man vil opnå et bedre miljø og større muligheder for, at beboerne kan indgå i forskellige arenaer og sammenhænge. Desuden kan man forestille sig at denne opløsning af totalinstitutionen, kan føre til at bygningen og dens rum, fremstår mindre institutionelt, idet at fx. køkkener kan komme i brug til at lave mad og der skabes mulighed for andre typer af aktiviteter end dem, man eller ser i plejecentre.

"De stod og betragtede køkkenet. Det var tydeligvis et køkken. Der var alt hvad der normalt er i et køkken: En ovn, et køleskab, kogeplader, men alligevel kunne det have været et hvilken som helst andet rum. Der lugtede ikke af mad, kun den der underlige søde lugt. Linoleummet gik også her op ad væggene, og også her var det revnet og flosset."

(Nielsen, 2013, side 42)

REFLEKSION

Ældres boligsituation er særlig relevant og interessant idet vores befolkning kommer til at bestå af en større og større andel af ældre. Ældres funktionsnedsættelse stiller en række krav til udformning og indretning af boligen som den boligmasse vi har til rådighed i dag groft set ikke lever op til. Vi har derfor brug for at udvikle nye boligtyper til ældre. I dag er der meget langt fra den private bolig, som for de fleste er en villa eller parcelhus til den offentlig støttede boligmasse hvor ældre- og plejeboliger er væsentlige mindre boliger oftest med en hel anden beliggenhed. Der er et stort spring og måske det kunne være en fordel at gøre dette spring mindre. Jeg tror på at fremtiden kræver nye boligformer til ældre - boliger som lægger sig imellem de private, ofte store boliger og de offentlige mindre boliger. Det vil være hensigtsmæssigt at lave ældrevenlige boliger i varierende størrelser og ved planlægningen af dette at forebygge aldersghettoer. Man kan for eksempler forestille sig at man i højere grad laver byggerier med forskellige bo- og ejerformer. At man ved de store plejeboligkomplekser tænker andel- og ejerlejligheder ind, så der opstår mere differentierede boformer til ældre. Yderligere vil en samtænkning med institutioner for børn, understøtte en opløsning af totalinstitutionen.

Daginstitutioner byggeriet er ofte udfordret af at have for få kvadratmeter at gøre godt med. Jeg tror på at en samtænkning med de offentlig støttede boliger til ældre, både vil skabe flere muligheder for daginstitutioner, med større bevægelsesmuligheder for børnene, men også skabe en bedre og mere åben stemning i plejecentrene. Yderligere vil dette give ideelle muligheder for at arbejde med møder mellem generationer og skabe rum for at børn og ældre deler en hverdag.